

AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA IPO AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI

Boboyev Feruz

Bank-moliya akademiyasi magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11119831>

Annotatsiya. Ushbu maqolada IPO operaesiyalarini tashkil qilish va ularni muvaffaqiyatli o'tkazish kompaniya uchun ko'plab imkoniyatlarni taqdim etishi tahlil qilingan. Xalqaro darajada IPO amaliyotlari, ularning xususiyatlari va o'ziga xos jihatlari, usullari ochib berilgan.

Kalit so'zlar: IPO, investor, aksiyadorlik jamiyati, innovatsion texnologiyalar, anterrayterlik faoliyati, auksion.

PROSPECTS FOR IMPROVING IPO PRACTICES IN JOINT-STOCK COMPANIES

Abstract. In this article, it is analyzed that the organization of IPO operations and their successful implementation provide many opportunities for the company. At the international level, IPO practices, their features and unique aspects, methods are disclosed.

Key words: IPO, investor, joint-stock company, innovative technologies, underwriting activity, auction.

ПЕРСПЕКТИВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРАКТИКИ IPO В АКЦИОНЕРНЫХ ОБЩЕСТВАХ

Аннотация. В данной статье анализируется, что организация операций IPO и их успешное проведение предоставляют множество возможностей для компании. На международном уровне раскрыты практики IPO, их особенности и уникальные аспекты, методы.

Ключевые слова: IPO, инвестор, акционерное общество, инновационные технологии, андеррайтинговая деятельность, аукцион.

IPO (ingliz tilidan olingan – Initial public offering) – aksiyadorlik jamiyatining aksiyalarini birlamchi oshkora taklif etish degan ma'noni bildiradi. Ya'ni u jamiyat tomonidan aksiyalarni cheklanmagan shaxslar orasidagi dastlabki sotuvi, dastlabki taklif qilinishidir. Aslini olganda, IPO (Initial Public Offering) – birlamchi ommaviy taklif bu kompaniyalar tomonidan o'z aksiyalarini birinchi marta birja listingiga kiritib, ommaga taklif qilish jarayoni hisoblanadi. Demak, bundan anglashiladiki, xalq IPO si o'z navbatida, kompaniya aksiyalari chet ellik investorlarga emas, birinchi navbatda, mahalliy aholi uchun savdoga qo'yilishidir. Boshqacha aytganda esa, bu mamlakat iqtisodiyoti rivoji yo'lida aholi qo'lidagi pul mablag'larini jalb qilishning bir usuli. Bugungi kun sharoitida bu jarayon barcha taraflar – davlat, kompaniyalar va aksiyalarni xarid qiluvchilar uchun birdek foydali hisoblanadi.

IPOning o'ziga xos xususiyatlarini keltirib o'tamiz:

IPO – jarayoni ko'p bosqichli, uzoq vaqtni oladi (bir necha yillar) va katta moliyaviy chiqimlarni talab qiladi;

IPO yordamida, kompaniyada joriy chiqimlarni qoplashga va yirik proektlarni amalga oshirish uchun uzoq muddatli tashqi moliyalashtirishni jalb qilishga imkon tug'iladi;

Bank kreditidan farqli ravishda, IPO da pul olish bitta aniq kreditorning fikriga va qaroriga bog'liq bo'lib qolmaydi.

SHu bilan birga kompaniyaning alternativ moliyalashtirish zaminini paydo bo'lishi unga qarz mablag'larini olishni ham yengillashtiradi, chunki IPO uchun o'tiladigan jarayonlar kompaniyani shaffofligini oshiradi va uning moliyaviy ahvolini yaxshiroq baholashga imkon yaratadi;

Kompaniya qimmatli qog'ozlarini birjaga chiqishi - ularni erkin savdo-sotiq predmeti bo'lishiga, likvidligini oshishiga va ularning bozor bahosini maksimal o'sishiga olib keladi.

IPO ni o'tkazishdan asosiy maqsad korxonani rivojlantirish uchun keng doiradagi investorlardan kapital jalb qilishdir. IPO, bu — kompaniya aksiyalarining birlamchi bozorga chiqarilishidir. Ya'ni aksiyalar keng ommaga taklif etiladi. Hozirgi vaqtda respublikamizda moliya bozorini rivojlantirish maqsadida bir qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Bunda aksiyalarni dastlabki ommaviy joylashtirish (IPO) amaliyotlari moliya bozori, xususan, qimmatli qog'ozlar bozorini rivojlantirishda muhim hisoblanadi. Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev ham "... moliya bozorlari, jumladan, fond bozorini rivojlantirish ham yangi iqtisodiy sharoitda asosiy maqsadlarimizdan biri bo'lishi kerak" deya ta'kidlab o'tgan. Aksiyadorlik jamiyatlarida IPO operatsiyalarini tashkil qilish va ularni muvaffaqiyatli o'tkazish kompaniya uchun ko'plab imkoniyatlarni taqdim etishini ta'kidlab o'tish lozim.

Aksiyalarni dastlabki ommaviy joylashtirish (IPO) orqali katta miqdorda kapital (mablag'lar) jalb qilish, aksiyalar narxining oshishiga erishish, investitsion jozibadorlikni oshirish, o'zining xalqaro imijini shakllantirish kabi jihatlariga erishish mumkin. Bunda moliyaviy maslahatchi va anderrayter sifatida tanlangan institutsional investorlarning ahamiyati yuqoriligini e'tirof etish lozim. Shu sababli xalqaro amaliyotda IPO amaliyotlarini tashkil etish bosqichlari, ularda institutsional investorlar ishtiroki, IPO operatsiyalarini amalga oshirish usullari, shuningdek, yirik xalqaro IPO operatsiyalarini o'rganish va tahlil qilish dolzarb hisoblanadi.

IPO amaliyotlarining samarali tashkil etilishi rivojlanayotgan mamlakatlar moliya bozorini rivojlantirishda muhim hisoblanadi. Respublikamizda ham moliya bozorini rivojlantirishda IPO amaliyotlarini muvaffaqiyatli o'tkazish muhim. Biroq ushbu operatsiyalarni samarali tashkil etish, mahalliy va xorijiy investorlarni jalb qilish, ushbu amaliyotda institutsional investorlar faoliyatini to'g'ri yo'lga qo'yish kabi jihatlar bilan bog'liq bir qancha muammolar mavjudligini ta'kidlash lozim. Bu esa mamlakatimizda moliya bozorini rivojlantirish uchun IPO amaliyotlaridagi ushbu muammolarni tahlil va hal qilishni talab qiladi.

Hozirgi vaqtda jahon moliya bozorlaridagi IPO amaliyotlarida institutsional investorlar muhim o'rin tutadi. Xorijiy tadqiqotchi olimlar ham bu borada ko'plab tadqiqotlar amalga oshirganliklariga guvoh bo'lishimiz mumkin. Xususan, bir guruh iqtisodchi olimlar institutsional investorlarning IPO amaliyotlaridagi ishtirok etishining muhim jihatlaridan biri anderrayterlik faoliyati ekanligiga e'tibor qaratgan holda "institutsional investorlar IPO amaliyotlarida anderrayterlik faoliyati orqali IPO o'tkazgan kompaniyalar haqida muhim ma'lumotlarga ega bo'ladi, shuningdek, o'z ishtiroklari uchun katta miqdorda xizmat haqi oladilar", deya ta'kidlab o'tgan. Institutsional investorlarning ko'pchiligi IPOning auksion savdolarida vaqti-vaqti bilan ishtirok etadi. Ushbu turdagi institutsional investorlar, odatda, anderrayterlar tomonidan tavsiya etilgan investorlardan iborat bo'ladi. Ular aksiyalarning oz qismiga taklif bildiradi va kamdan-kam

hollarda aksiyalarni sotib olishadi. Institutsional investorlar orasida IPO auksion savdolarida doimiy ishtirokchilar sifatida qatnashuvchilari soni ozchilikni tashkil etadi, lekin ular konservativ takliflarga ega bo'lishadi va bozor haqida yaxshi ma'lumotga ega bo'lgan ishtirokchilar sifatida ko'riladi.

Bugungi kunda milliy fond bozorlarining rivojlanish darajasi unda ishlayotgan investitsiya institutlari faoliyati ko'lamiga bog'liq ekanligini rivojlangan davlatlar tajribasi ko'rsatib turibdi. Chunki, institutsional investorlar o'zlari katta hajmda operasialarni amalga oshiradilar va ularning barqaror faoliyati noprofessional investorlarning katta ommasiga qimmatli qog'ozlar bozoriga kirishga dalda beruvchi omil sifatida ta'sir qiladi. Mamlakatimizda institutsional investor sifatida faqatgina tijorat banklari va qisman sug'urta kompaniyalari moliyaviy sektorning rivojlanishiga hissa qo'shib kelmoqda. Investitsiya fondlari esa yildan-yilga kamayib borish tendensiyasiga ega bo'lmoqda. Rivojlangan davlatlarda moliya bozorida investitsiya fondlarining turli ko'rinishlarining faolligi va ularni aholining bo'sh pul mablag'larini investitsiyalarga aylantiruvchi asosiy institutlardan biri ekanini kuzatishimiz mumkin. Biroq institutsional investorlarning qaysi turlari (banklar, investision banklar, investitsiya fondlari, pensiya fondlari, sug'urta kompaniyalari va boshqalar) IPO amaliyotlarida faol ishtirok etayotganligi, qaysi institutsional investorlarda ushbu amaliyotda samarali ishtirok etish imkoniyati yuqori ekanligi kabi jihatlarni ham o'rganish zarur, deb hisoblaymiz. Hozirda xalqaro moliya bozorida kompaniyalar tomonidan aksiyalarni ommaviy joylashtirish kapital jalb qilishning keng tarqalgan usuli hisoblanadi. Shuningdek, aksiyalarni ommaviy joylashtirish kompaniyalarga imijini shakllantirish, investision jozibadorligini oshirish va biznesni kengaytirish imkoniyatlarini taqdim etadi. Kompaniyalar tomonidan IPO amaliyotini tashkil etish hamda o'tkazish vaqt va mablag' talab qiladigan jarayon hisoblanadi.

Xulosa qilib aytish mumkinki, IPO lar iqtisodiyotni qayta tiklashning tasdiqlangan usuli bo'lib, ijobiy va keng ko'lamli to'lqin ta'sirga ega. IPO lar farovonlik sari aylanma yo'lni taklif qilishlari mumkin bo'lsa-da, ular qiziqarli va istiqbolli yo'nalishga sarmoya kiritish taklifi bilan ish o'rinlari yaratish va kata innovatsiyalar uchun ishonchli lokomativ hisoblanadi.

REFERENCES

1. Thomas Chemmanur, Gang Hu, Jiekun Huang. The Role of Institutional Investors in Initial Public Offerings. // *The Review of Financial Studies*, November 2010. – P.46;
2. Ufuk Güçbilmez, Tomás Ó Briain. Bidding styles of institutional investors in IPO auctions. // *Journal of Financial Markets*, 2 June 2020, 100579. – P.21;
3. Elmirzayev S.E., Boyev B.J. Aksiyalarni ommaviy joylashtirish operasialarini tashkil etish va o'tkazish. // "Xalqaro moliya va hisob" ilmiy elektron jurnali. № 3, iyun, 2018 yil. – B.8;
4. Q.Chinqulov. Respublikamizda ilk IPO hamda SPO: yutuqlar va muammolar. // "Xalqaro moliya va hisob" ilmiy elektron jurnali. № 5, oktyabr, 2019 yil. – B.12